

NORGES HØYESTERETT

Den 19. april 2016 avsa Høyesterett dom i

HR-2016-00803-A, (sak nr. 2015/1929), sivil sak, anke over dom,

A

B v/verge

C v/verge

(advokat Espen Simonsen – til prøve)

mot

Tryg Forsikring

(advokat Knut Søråas)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Arntzen**: Saken gjelder krav om erstatning etter bilansvarsloven for tap av forsørger. Spørsmålet er om de etterlattes krav må avkortes helt eller delvis fordi forsørgeren brukte bilen til å ta sitt eget liv.
- (2) D omkom natt til 7. juni 2012 da han kjørte inn i veggen i ----tunellen. Avdøde var alene i bilen og det var ikke andre trafikanter på stedet. D etterlot seg ektefellen A og barna B, født i 2002, og C, født i 2007.
- (3) Bilen var ansvarsforsikret i Tryg Forsikring (Tryg). Selskapet avsto de etterlattes krav om erstatning for tap av forsørger under henvisning til at avdøde forsettlig hadde fremkalt forsikringstilfellet ved å begå selvmord. Opplysninger om at avdøde var psykisk syk ble ikke tillagt vekt fordi selskapet mente han ikke var utilregnelig på skadetidspunktet. Tryg har likevel dekket utgifter til begravelse og juridisk bistand.
- (4) Ektefellen og de to barna tok ut stevning for Bergen tingrett med krav om erstatning etter bilansvarsloven § 4, jf. skadeserstatningsloven § 3-4. Tingretten avsa 10. oktober 2014 dom med slik domsslutning:

"1. Tryg Forsikring frifinnes.

2. Sakskostnader tilkjennes ikke."

- (5) De etterlatte anket dommen til Gulating lagmannsrett, som 19. august 2015 avsa dom med slik domsslutning:
- "1. Anken vert forkasta.**
- 2. Sakskostnader for lagmannsretten vert ikkje tilkjent."**
- (6) Lagmannsrettens dom ble avsagt under dissens.
- (7) Både tingretten og lagmannsrettens flertall fant det bevist at det dreide seg om et selvmord, og at D hadde skyldevne. Begge instanser mente at D selv ikke ville hatt krav på erstatning dersom han hadde overlevd, og at erstatningen til de etterlatte måtte bortfalle gjennom såkalt passiv identifikasjon.
- (8) De etterlatte har anket lagmannsrettens dom til Høyesterett. Anken gjelder bevisvurderingen og rettsanvendelsen i tilknytning til Ds skyldevne, herunder om han hadde måttet tåle full avkortning av erstatningen dersom han hadde overlevd. Videre gjelder anken lagmannsrettens rettsanvendelse i tilknytning til bortfall av de etterlattes erstatningskrav gjennom passiv identifikasjon.
- (9) Høyesteretts ankeutvalg fremmet anken over rettsanvendelsen i spørsmålet om passiv identifikasjon. For øvrig ble anken ikke tillatt fremmet.
- (10) De ankende parter – *A, B og C* – har i korte trekk gjort gjeldende:
- (11) Ved erstatningsvurderingen er det ikke grunnlag for å identifisere de etterlatte med avdøde. Da straffelovens ikrafttredelseslov § 25 i 1985 ble erstattet av medvirknings- og identifikasjonsbestemmelsen i skadeserstatningsloven § 5-1, ga justiskomiteen uttrykk for at de etterlattes krav på erstatning "alminneligvis [bør] stå på egne ben", jf. Innst. O. nr. 92 (1984–85) side 6. Denne uttalelsen innebærer at det ikke lenger er grunnlag for passiv identifikasjon mellom de etterlatte og avdødes medvirkningshandling. De etterlatte har et selvstendig erstatningskrav på lik linje med utenforstående skadelidte.
- (12) Justiskomiteens forbehold om at dette bare gjelder "alminneligvis" får ikke betydning i saken her. Det kan bare foretas identifikasjon i den grad det virker støtende å yte full erstatning til de etterlatte. Det er ingen holdepunkter for at avdøde ved valg av selvmordsmetode har spekulert i utsikten til forsikringsutbetaling til de etterlatte, og det er ikke i strid med rettsfølelsen å utbetale full erstatning.
- (13) Heller ikke en helhetsvurdering av hendelsen tilsier at erstatningen skal avkortes. Selv om handlingen var forsettlig, må den forstås på bakgrunn av avdødes psykiske problemer. Han satte ikke andre trafikanters liv i fare under kjøringen. De sosiale hensynene gjør seg dessuten gjeldende med full tyngde uavhengig av omstendighetene rundt dødsfallet. Videre pulveriseres tapet gjennom ansvarsforsikringen. Prevensjonshensyn gjør seg ikke gjeldende så lenge det ikke er påvist noen sammenheng mellom forsikringsutbetalinger til etterlatte ved selvmord og valg av selvmordsmetode.
- (14) Det kan under ingen omstendighet være aktuelt å avkorte erstatningen med mer enn 25 prosent på grunn av identifikasjon. Rettspraksis etter lovendringen i 1985 viser at det

bare er foretatt begrenset avkortning i erstatningsutbetalingene til de etterlatte ved dødsfall som følge av promillekjøring. Promillekjøring utsetter medtrafikanter for langt større fare enn det som er tilfelle i saken her.

(15) A, B og C har nedlagt slik påstand:

- "1. Tingretten og lagmannsrettens dom oppheves, og saken hjemvises til fortsatt behandling ved tingretten.
2. Tryg Forsikring erstatter A, B og C sakens kostnader for lagmannsrett og Høyesterett."

(16) Ankemotparten – *Tryg Forsikring* – har i korte trekk gjort gjeldende:

(17) Lagmannsrettens dom er riktig. På samme måte som avdøde, må de etterlatte tåle full avkortning av erstatningen gjennom passiv identifikasjon. Tap som følge av selvmord ligger utenfor trafikksforsikringens formål, og utløser ikke krav på erstatning til de etterlatte. En slik forsettlig handling kommer prinsipielt i en annen stilling enn selv de grovt uaktsomme medvirkningshandlingene.

(18) Justiskomiteens uttalelser i forbindelse med vedtakelsen av skadeserstatningsloven § 5-1 i 1985, gjelder direkte skadelidte som gjennom egen uaktsomhet har medvirket til skaden. Uttalelsene kan ikke tas til inntekt for at de etterlatte har et selvstendig erstatningskrav også ved forsettlige medvirkningshandlingene. Når komiteen åpner for full identifikasjon, jf. formuleringen "alminneligvis", må det nettopp være i selvmordstilfellene.

(19) Høyesterettspraksis i tilknytning til passiv identifikasjon ved dødsfall som en følge av alkoholpåvirket kjøring, gjelder uaktsomhetstilfellene, og er ikke relevant for løsningen av saken her. Selvmord i trafikken utsetter som regel andre trafikanter for betydelig risiko og er uansett en svært hensynsløs handling overfor disse. Myndighetene anser slike selvmord som et alvorlig samfunnsproblem, og erstatning til de etterlatte vil kunne være en ren anvisning på hvordan man kan avslutte livet og samtidig sikre de etterlatte økonomisk. Dette vil kunne motivere til bruk av bil som selvmordsmetode.

(20) De etterlattes sosiale behov er ikke påvirket av selvmordsmetode, og likhetshensyn taler mot å stille de etterlatte etter selvmord ved bruk av bil i en økonomisk særstilling. Delvis identifikasjon er ikke tilstrekkelig til å motvirke selvmord i trafikken.

(21) Tryg Forsikring har nedlagt slik påstand:

"Anken forkastes."

(22) *Mitt syn på saken*

(23) Partene er enige om at dødsfallet er forårsaket av motorvognen, og at det derfor foreligger ansvarsgrunnlag for forsørgertapserstatning, jf. bilansvarsloven § 4. Slik saken står for Høyesterett, skal det videre legges til grunn at D begikk selvmord, og at hans forsettlige medvirkning til skaden ville medført full avkortning av erstatningen til ham dersom han hadde overlevd.

(24) Spørsmålet er om det er grunnlag for å identifisere de etterlatte med avdødes forsettlige medvirkning slik at forsørgertapserstatningen avkortes helt eller delvis.

(25) Bilansvarsloven § 7 første ledd, som gir en generell hjemmel til å avkorte erstatningen som følge av skadelidtes medvirkning, lyder slik:

"Har skadelidaren medverka til skaden med vilje eller i aktløyse, kan retten minka skadebotkravet eller lata det falla heilt bort, så nær som når skadelidaren kan leggjast berre lite til last. Avgjerda skal retta seg etter åtferda på kvar side og tilhøva elles."

(26) Bestemmelsen gir domstolen et vidt spillerom for skjønn ved fastsettelse av erstatningen til den direkte skadelidte som har medvirket til skaden, men regulerer ikke direkte de etterlattes erstatningsrettslige stilling. I henhold til lovens § 6 skal imidlertid erstatningen fastsettes "etter vanlege skadebotreglar". Skadeserstatningsloven § 5-1 nr. 1 om blant annet passiv identifikasjon får følgelig anvendelse i saker etter bilansvarsloven. Bestemmelsen lyder slik:

"Dersom den direkte skadelidte eller erstatningssøkeren har medvirket til skaden ved egen skyld, kan erstatningen settes ned eller falle bort for så vidt det er rimelig når en tar hensyn til atferden, og dens betydning for at skaden skjedde, omfanget av skaden og forholdene ellers. Dette gjelder likevel ikke dersom skadelidte på skadetiden ikke hadde fylt 10 år."

(27) Der den direkte skadelidte er død som en følge av skaden, vil "erstatningssøkeren" være de etterlatte. Lovens formulering åpner derved for passiv identifikasjon med avdødes medvirkningshandling ved erstatningsfastsettelsen.

(28) Den tilsvarende bestemmelsen i straffelovens ikrafttredelseslov § 25 ble normalt praktisert slik at de etterlatte ble fullt ut identifisert med avdødes medvirkningshandling. Departementet gikk inn for å videreføre denne rettstilstanden da bestemmelsen ble flyttet til skadeserstatningsloven § 5-1 i 1985. I de spesielle kommentarene til bestemmelsen i Ot.prp. nr. 75 (1983–84) side 64 er identifikasjonsregelen omtalt slik:

"Adgangen til å redusere erstatningen til etterlatt erstatningssøker når avdøde har medvirket til skaden, skal være den samme som når det gjelder medvirkning fra en erstatningssøkende direkte skadelidte. Dette er i samsvar både med gjeldende bestemmelse i strl ikrl § 25 tredje ledd og utvalgets lovutkast § 5-1 fjerde ledd. Prinsippet er innarbeid i nr 1 i departementets lovutkast. Her er medvirkning fra erstatningssøkeren likestilt med medvirkning fra den direkte skadelidte. Bestemmelsen er ikke begrenset til å gjelde forsørgertap, men gir uttrykk for en generell identifikasjonsregel."

(29) Det er noe uklart hva departementet mente med at "medvirkning fra erstatningssøkeren [er] likestilt med medvirkning fra den direkte skadelidte". I tråd med Erstatningslovutvalgets uttalelse om erstatning ved tap av forsørger i NOU 1977: 33 side 39, tolker jeg utsagnet slik at "egen skyld hos avdøde må likestilles med at erstatningssøkeren har utvist egen skyld".

(30) Justiskomiteen hadde et annet syn på spørsmålet om passiv identifikasjon. Som det fremgår av Innst. O. nr. 92 (1984–1985) side 6, reiste komiteen under behandlingen av saken spørsmål om de etterlatte gjennom utkastet til § 5-1 ville bli "fullt ut likestilt (identifisert) med den direkte skadelidte og derved få nedsatt erstatning for tap av

forsørger". I brev 20. mars 1985 svarte departementet at det var:

"... på det rene at § 5-1 bare gir adgang til en slik likestilling, se proposisjonens s 64 spalte 2. Retten vil stå fritt til ikke å foreta identifikasjon. En endring av lovteksten på dette punkt bør neppe foretas uten høring og nærmere angivelse av hvordan medvirkning av den direkte skaderamte skal komme inn i forhold til etterlatte. Det bør neppe gis en lovbestemmelse som uten unntak innebærer at etterlatte ikke skal kunne identifiseres med den umiddelbart skadelidte."

(31) Til dette uttalte justiskomiteen:

"Komiteen er enig i at de etterlattes krav på erstatning for tap av forsørger ikke automatisk bør nedsettes eller bortfalle fordi skadelidte selv har medvirket til den ulykke som voldte hans død. En slik automatikk er det heller ikke der den medvirkende får en skade og selv krever erstatning, jfr. § 5-1 første ledd. Etter komiteens mening kan det synes urimelig at skadelidtes eventuelle uforsiktige adferd skal gå ut over hans enke og etterlatte barn. De etterlattes behov for erstatning er selvsagt helt uavhengig av de nærmere omstendigheter i forbindelse med dødsulykken. Det er heller ingen grunn til å tro at en regel om at erstatning til de etterlatte nedsettes ved skadelidtes medvirkning bidrar til å skape større forsiktighet. De fleste forsøker å unngå død eller skade på sin person uansett erstatningsreglene innhold. Begrunnelsen for identifikasjon kan utelukkende søkes i hensynet til den ansvarlige skadevolder som det kan synes hardt å pålegge full erstatning, hvor skadelidte selv har medvirket til skaden. Men hvor skadevolderens ansvar er dekket av en ansvarsforsikring, slik det normalt er tilfelle i praksis, taper dette hensynet sin vekt. Etter komiteens mening bør de etterlattes krav på erstatning for tap av forsørger derfor alminneligvis stå på egne ben. Komiteen har overveid å uttrykke dette direkte i lovteksten. Komiteen er imidlertid enig med departementet i at hensynet til de etterlatte kan ivaretas innenfor rammen av den helhetsvurdering retten må foreta etter den regel som nå foreslås i utkastet § 5-1."

(32) Dette synet på de etterlattes erstatningsrettslige stilling ble også fulgt opp i debatten i Odelstinget. Departementets utkast til § 5-1 ble likevel vedtatt uten endringer.

(33) Etter vedtakelsen av § 5-1 er praksis i tilknytning til passiv identifikasjon ved forsørgertap endret i tråd med justiskomiteens uttalelser. Utgangspunktet er nå at de etterlattes erstatningskrav anses å "alminneligvis stå på egne ben". Det er i rettspraksis likevel lagt til grunn at avdødes grovt uaktsomme medvirkning kan gi grunnlag for delvis identifikasjon. Senest i Rt. 2014 side 1192 og Rt. 2015 side 141 ble erstatningen til de etterlatte etter alkoholpåvirket sjåfør avkortet med 20 prosent. Disse avkortningene bygger på utelukkelsesregelen i bilansvarsloven § 7 fjerde ledd bokstav b om at alkoholpåvirket sjåfør ikke har krav på erstatning. Ved fastsettelsen av avkortningsprosent er det vist til at de sosiale hensyn er tillagt større vekt i den senere tid. I dommen fra 2015 ble erstatningen i tillegg avkortet med 10 prosent på grunn av manglende forsikring, jf. bilansvarsloven § 10.

(34) Det finnes ikke høyesterettspraksis der avdøde har fremkalt skaden eller forsikringstilfellet ved selvmord. Etter mitt syn gir heller ikke justiskomiteens uttalelse som jeg nettopp siterte, veiledning for slike tilfeller. Av formuleringen "skadelidtes eventuelle uforsiktige adferd" og antakelsen om at de "fleste forsøker å unngå død eller skade på sin person uansett erstatningsreglene innhold", fremgår det at det er uaktsom medvirkning justiskomiteen hadde for øye.

(35) Komiteens forbehold om at de etterlates krav på erstatning "alminneligvis" står på egne ben, mener jeg aktualiseres nettopp i selvmordstilfellene. Et utgangspunkt om full

identifikasjon i slike tilfeller vil også være i tråd med departementets siterte svar om at § 5-1 "gir adgang til en slik likestilling", og at "[r]etten vil stå fritt til ikke å foreta identifikasjon" – eller underforstått til å foreta identifikasjon. Jeg minner om at Stortinget fulgte departementets tilrådning om ikke å vedta en lovbestemmelse "som uten unntak" utelukker identifikasjon. På denne bakgrunn mener jeg at justiskomiteens uttalelse ikke rekker lenger enn uaktsomhetstilfellene.

- (36) Når jeg finner grunnlag for full identifikasjon ved selvmord, har det også sammenheng med at forsettlige medvirkningshandlinger står i en særstilling i erstatnings- og forsikringsrettslig sammenheng. Jeg nøyer meg her med å vise til forsikringsavtaleloven § 13-8 første ledd om at retten til ulykkesforsikring bortfaller ved forsettlig fremkalling av forsikringstilfellet, jf. også NOU 1983: 56 side 82 om selvmord i ulykkesforsikringen. Som det fremgår av forarbeidene til bilansvarsloven har motorvognforsikringen, som i 1972 ble utvidet til å omfattet førerskade, "betydelige likheter med en ulykkesforsikring", jf. Ot.prp. nr. 75 (1983–1984) side 38 med henvisning til NOU 1977: 33 side 40 og 41.
- (37) Jeg kan for øvrig slutte meg til flertallet i lagmannsretten når det uttaler:
- "Etter fleirtalet sitt syn har forsettleg medverknad i form av sjølv-mord ein grunnleggjande skilnad frå sjølv dei grovaste former for aktløyse, ved at den skadelidte ved sjølv-mord utnyttar bilen sitt skadevaldande potensiale. Det omfattande og ulikearta skadepotensiale som bilansvarslova skal gje skadebotvern mot, vert med andre ord forsettleg realisert. Etter fleirtalet sitt syn vil eit skadebotvern i ein slik situasjon, anten til skadelidte eller et etterlatte, liggja så på tvers av dei interesser bilansvarslova i utgangspunkt er meint å ivareta, at det trengs tilsvarande klare haldepunkt for å påleggja skadebotansvar i medhald av lova. Fleirtalet i lagmannsretten kan ikkje sjå at slike klare haldepunkt føreligg."**
- (38) Det er for Høyesterett fremlagt et variert skriftlig materiale om selvmord. Jeg nøyer meg med å vise til at Statens Vegvesen har anslått at det i perioden 2005–2014 skal ha vært minst 78 bekreftede selvmord i trafikken, og dessuten mistanke om fullbyrdede selvmord i omkring 105 tilfeller. Som påpekt av Norges Lastebileier-Forbund i en uttalelse 14. mai 2013, skjer mange selvmord ved at personbiler kolliderer med vogntog.
- (39) Det sier seg selv at selvmord i trafikken kan utsette utenforstående tredjeparter for skaderisiko og psykiske belastninger. Jeg har ikke grunnlag for å ta stilling til om en rett til forsørgertapserstatning vil kunne påvirke valg av selvmordsmetode, og for noen dessuten fjerne en barriere mot å begå selvmord. Blant annet av den grunn vil det være en eventuell lovgiveroppgave å ta stilling til om det bør etableres en regel om at de etterlattes erstatningskrav også i slike situasjoner skal "stå på egne ben".
- (40) De ankende parter har, også til støtte for sin subsidiære anførsel om delvis identifikasjon, gjort gjeldende at identifikasjonsspørsmålet må bero på en konkret vurdering av avdødes forhold, der særlig beviselig spekulasjon i forsikringsutbetalingen – men også risiko for omverdenen og avdødes psykisk helsetilstand – vil stå sentralt. Jeg er ikke enig i denne tilnærmingen. Så lenge det ikke er rettslige holdepunkter for noe annet, mener jeg identifikasjonsspørsmålet i selvmordstilfellene må løses på mer prinsipielt grunnlag uavhengig av slike konkrete forhold.
- (41) Jeg er etter dette kommet til at de etterlattes forsørgertapserstatning må avkortes fullt ut, og at anken forkastes.

- (42) Ankemotparten har ikke krevd sakskostnader for Høyesterett, og sakskostnader tilkjennes ikke.
- (43) Jeg stemmer for denne

D O M :

Anken forkastes.

- (44) Dommer **Matheson:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (45) Dommer **Normann:** Likeså.
- (46) Dommer **Falch:** Likeså.
- (47) Dommer **Bårdsen:** Likeså.

- (48) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

Anken forkastes.

Riktig utskrift bekreftes: